

Tālvaldi Ķeniņš Vēstules

Dāvis Eņģelis

2019. gadā svinēsim 100. dzimšanas dienu diviem latviešu komponistiem – Albertam Jērumam un Tālvaldim Ķeniņam. Viņi abi trimdas komponisti, viens par otru zināja, viens otru atzinīgi vērtēja (abu saraksti grāmatā “Olimpā bez lifta. Komponists Alberts Jērums” atainojusi Inga Jēruma).

Ši ir pirmā publikācija rakstu sērijā, kas veltīta Jēruma un Ķeniņa avotu dokumentācijai. Manā redzeslokā ir Ķeniņa vēstules un Jēruma notis, un šoreiz par Ķeniņa epistolāro mantojumu. Augstākā cerība, ka raksts sniegs ne tikai lielāku skaidrību un pārredzamību Ķeniņa epistolārajā arhīvā, bet arī ļaus ieraudzīt Tālvaldi Ķeniņu no jauniem skatpunktiem vai citādā gaismā saskatīt lasītājam jau pazīstamās personības puses. Tāpat neatmetu cerību, ka raksta lasītājs būs ne tikai pētnieks un arhivārs, bet arī mūziķis un klausītājs.

Rakstniecības un mūzikas muzejā (RMM) glabājas plašākā pieejamā Tāli-

valda Ķeniņa vēstuļu kolekcija. Tā grupēta trijās daļās: Tālvaldis Ķeniņš raksta citiem (65 vēstules); citi raksta Tālvaldim Ķeniņam (14 vēstules); citi citiem raksta par Tālvaldi Ķeniņu (87 vēstules). Šis raksts veltīts pirmajai grupai. Atlikušajām grupām veltīšu atsevišķu rakstu citā “MS” laidienā.

Raksta tapšanas laikā radās arī iespēja izlasīt Ķeniņa vēstules Pēterim Plakidim, un šeit sniegts neliels skats uz tām.

Pāris piezīmju. Nosaucot konkrētu vēstuļu skaitu vai atsaucoties uz pirmo vai pēdējo rakstīto vēstuli, domātas tās vēstules, kas glabājas RMM, ja nav citas norādes. Ja lasītāju interesē kādas vēstules RMM inventāra numurs, var vērsties pie raksta autora. Citējot vēstules, neatšifrētās vietas aizstāju ar ?? . Visi pasvītrojumi ir Tālvalda Ķeniņa. Centos saglabāt un nekorīgēt Ķeniņa ortogrāfiju. Neviennozīmīgās vietās vai tur, kur rakstība neietekmē individuālo stilu, pieturējos pie pareizrakstības normām. Skaņraža valodai netrūkst individuālu krāsu, tālab lasītājs, kurš Ķeniņu dzirdējis runājam, viņa vēstulēs varbūt sadzirdēs meistarā balsi.

AUSTRAI DĀLEI

Ši vēstuļu grupa aptver laikposmu no 1961. līdz 1969. gadam. Dzejniece Austra Dāle (1892–1972) ir Tālvalda Ķeniņa tēva Ata Ķeniņa (1874–1961) otrā sieva.

Pirmajā vēstulē 1961. g. 18. jūnijā aprakstītas dēlu Jura un Induļa sekmes skolā, turpat līdzjūtība par Ata Ķeniņa aiziešanu mūžībā. “Tak mierinājumu Jūsu sirdij un garam jādod tai apziņai, ka esiet Jūsu tuvajam draugam tik ilgus un ne vienmēr vieglus gadus bijusi atspaida pilna dvēsele, īsta Dzīves biedre un viņa mūža gājumu pavadārijuse vieglāku un bagātāku.” Vēstules beigās: “Man pašam pēc ziemas intensīvā darba uzņācis tāds liels slinkums, negribas nekā darīt, kaut iecerēts kāds lielāks darbs, izmantojot mīļa tuvinieka dzeju, kā arī citas lietas.”

Rakstot 1962. g. 18. martā, Ķeniņš Austru uzrunā par mīlo vecmāmiņu. Šis sarakstes laikā Ķeniņa dēli iet skolā, tāpēc teju katrā vēstulē rakstīts par viņiem, un mēs varam izsekot viņu (arī muzikālajai) izaugsmei. “Kā bērniem iet ar rakstīšanu, to varat pati redzēt. Indulis cenšas būt kārtīgs, bet Juris ir briesmīgi paviršs. .. Protams angļiski viņš to vēstulīti uzrakstītu daudz labāk, bet

tā jau būtu kauna lieta, ja sveiciens nevarētu uzrakstīt arī latviski. .. Ko lai dara, cita paaudze, cita zeme. Te viņi dzimuši, aug un dzīvo.” Juris nolēmis sākt mācīties franciski un domā apgūt čello. Ķeniņš Antrai vienmēr apraksta Kanādas laikapstākļus, un vēl viens šīs sarakstes ieguvums lasītājam ir priekšstats gūšana par to, kā, dzīvojot Toronto, aizritēja gada cikls Ķeniņu ģimenē. Martā vēl sniegaina un auksta ziema. Tuvojas pavasaris, sezonas noslēguma posms. “Darbs gana prasīgs, nervozs, kā jau ar ļaudīm augu dienu plēšoties, un paša darbiem atliek maz laika.”

Ķeniņš uz Gorkija ielu sūta atklātnīti no Parīzes. 60. gadu franču pastmarkas un Eifeļa tornis ar dārzu no cita laikmeta, kas ir gan tuvs, gan neaizsniedzami tāls. Komponists Parīzē sastop draugus no studiju dienām, tālāk dodas uz Rivjēru un Romu. Ap 1960. gadu vēl viena atklātnīte. Mežrozišu (?) krūmā tup pieci dziedoši putniņi. Sveiciens Lieldienās. *Joyeuses Pâques.*

Nākamā vēstule no Plūdmales, rakstīta 1965. g. 17. augustā. Jūlija mēnesis pludmalē bijis vējains un pavēss. “Tā kā mūsu mājiņa ir pilnā saulē, tad siltuma netrūkst. .. Neko prātīgu nedaram, tikai atpūšamies.”

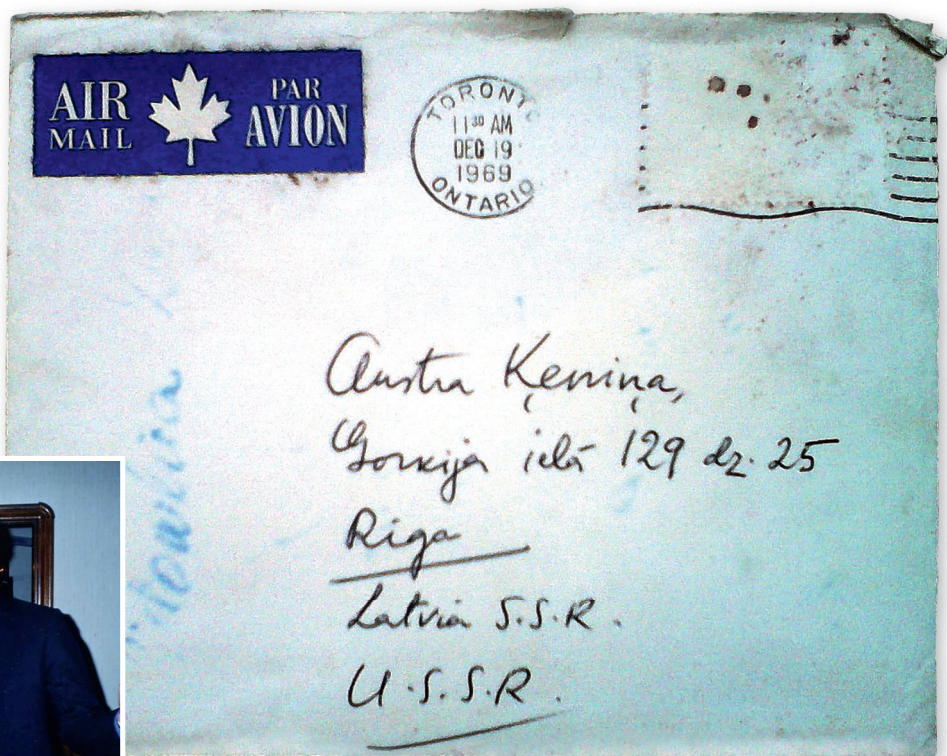
Ar dēliem Juri un Indulī, 1993

Par bērnu muzikālajām sekmēm: “Mazais spēlēja tādas Kūlana un Klementi Sonatīnas, vieglus Čaikovska un Grīga gabaliņus. Lielais šo pavasari nolika pie Konservātorijas t. s. VIII grādu (spēlēja kādu vieglu Bēthovena sonātes daļu, drusku Bachu un Šūbertu) un ar to ieguva I. šķiras diplomu. Žēl taīsni, ka apsolīju klavieres viņam ar to arī atlaist (dikti lūdzās, jo negribīgs spēlmanis) un turpmāk palikt tikai pie čello. Šo vasaru tīri labi gājis uz priekšu čella spēlē un jācer, ka tur sasniegs kaut ko vairāk.”

1965. g. 9. novembrī vēstule sākas ar labu ziņu: “Ar lielu, lielu prieku lasījām Jūsu vēstulē ziņu, ka esiet dabūjuse apciemošanas atļauju uz Savienotām Valstīm.” “Ja mums jābrauc uz Klusā okeāna piekrasti, tad jā-saka, ka tas ir gandrīz tikpat garš ceļojums kā uz otru pusi, resp., Eiropu. Neiespējami jau tas nebūtu, taču pirms nākamās vasaras nav ko cerēt, jo man ir darbs, bērniem skola. Ziemā jau nevarētu arī ar auto braukt, jo sniegs, ledus un slikti ceļi – arī ceļojums ļoti garš. Ar lidmašīnu visai ģimenei iznāktu

par sāļu..” “Ja mēs skaidri zinātu, kad Jūs iebrauktu Ņujorkā (un tur kādu dienu pakavētos), varētu aizdrāzties uz turieni – ja vien tas iznāk pieņemamā laikā. Būtu labi, ja Jūs mūs par to visu kaut kā informētu, kaut arī no nostāstiem zinu, ka lidojums no Maskavas var iznākt ļoti pēkšņi, bez iepriekšēja brīdinājuma.” Un par ierastajiem tematiem: “Pie mums jau iestājies rudens un stingri vēss laiks. Darbs kā parasti – daudzi pienākumi savā baržā. Bērni veseli, kaut Jurim nelaimējās. Jau maijā krita un ielauza rokai elkoni. Septembra beigās bija

kušas klāt pāris jaunas kompozīcijas: Fantāzija-Variācijas par Eskimu šūpla dziesmu flautai un brāčai. Nesen nobeidzu Svītu ērģelēm, kuru man īpaši pieprasīja ievērojamā franču ērģelniece *Marie-Claude Abin*, kas to taisās atskaņot savā trešajā Amerikas turnejā šoruden un arī ieskaņot Toronto Radiofonā. Man šoziem Radiofonā Toronto Simfoniskais orķestris atskaņoja manu Tautas deju, Variācijas un Fūgu un arī manu Sinfoniju. Tagad Radiofonā dzirdēs manu Koncertanti flautai, kas rakstīta Toronto Sinfonijas solo flautistam Aitkenam. To arī

Ar kompozīcijas studentiem, 1968

kaut kur slidējis un pārlauza kreisai rokai mazo pirkstiņu. Tā no mūzikas spēlēšanas pēdējos mēnešos nekas labs nav sanācis.”

Nākamā vēstule 1967. g. 25. aprīlī: “Man šoziem ir bijis ļoti, ļoti daudz darba un praktiski gandrīz nemaz brīva laika.” Ķeniņš teju vienmēr informē par savu daiļradi: “Arī nā-

patreiz savā Savienoto Valstu turnejā atskaņo latviešu flautiste Maija Lielausē.”

Kāds ir Toronto pavasaris? “Ziema nu aizvadīta, un Toronto kokiem sāk plaukt lapas un zāle zaļo, lai gan laiks nav visai silts.” Vēstules noslēgumā: “Un neņem ļaunā, ka kādreiz neesmu čakls rakstītājs – tas nav aiz negribēšanas vai aizmāršības, bet gan aiz tīras nevaļas.”

1967. g. 15. oktobrī Ķeniņš raksta: “Mums vasara bija drīzāk pavēsa un vējaina, totiesu, atgriežoties Toronto, 3. septembrī uznāca lieli karstuma periodi: nevieta! Šā vai tā, vasara tika labi pavadīta svaigā gaisā. Bija ļoti daudz jāstrādā, jo pēc būvēšanām mājas apkārtnē izskatījās pēc cūku rakumiem.” Šajā sarakstē ieraugām Ķeniņu vasarnīcu (ar aci apskatāma Ingridas Zemzares grāmatā): “Vieta tur ir ļoti jauka – īstie Kanadas ziemeļi un plašums. Ir diezgan tālu no Toronto: 200 kilometri .. Māja ir gandrīz ezera malā, privātā plūdmalē un 4 kilometrus pāri ir liela sala. Citādi šīs sauktais Džordžijas līcis ir lielāks par Rīgas jūras līci, un, kad saceļas vējš, tad bangas iet pāri galvai. Aizmugurē vasarnīcai ir ceļš, un aiz

ceļa augstiene ar skaistām pļavām un mežu, pa kuru ejam bieži staigāt. No turienes paveras brīnišķīgs skats uz tālu apkārtni un ūdeņiem.” Bērniem īpaši patīk peldēšanās, braukšana ar motorlaivu un ūdensslēpēšana.” Tālāk par darbiem un bērniem: “Un bez tam ir visādas citas svarīgākas vai mazsvarīgākas izdarības, ieskaitot koncertus un kādas viesības, no kurām gan mēģinu atturēties, jo tās kavē laiku un (otrā dienā) – labsajūtu. .. Indulis tagad spēlē skolas orķestrī I. klarneti un citīgi gatavojas pavasarī likt VIII grāda klavieru eksamenu Konservatorijā. Viņš tika arī izraudzīts t. s. “zināšanu bagātināšanas” kursiem īpašā vidusskolā (200 bērnu no Toronto 2 miljonu iedzīvotājiem), kur viņam jābrauc katru sestdienas rītu (kamēr citi spēlē bumbu) un jāklausa lekcijas viņa izvēlētos priekšmetos: filozofijā un mineralogijā. Viņš to pacieš bez kurnēšanas, jo tas esot “pagodinājums”. Juris jūnijā nolika čello eksāmenu ar uzslavu un tagad sāk spēlēt Bēthovena Sonatu op. 5. .. Un svētdienās uz jauniešu grupu latviešu draudzē. Tā mēs visi cenšamies būt centīgi un televīzijai atliek maz laika.”

1968. gada 4. septembrī sākas skola. “Juris ir vidusskolas pēdējā, Indulis pirmā klasē. .. Vasaras sākumā man gan iznāca plāni, jo, palīdzot taisīt puikām doku (piebrauktuvi mūsu motorlaivai), smagi sastaipīju muguru un pavadīju 2 nedēļas gultā, turpat vasarnīcā. .. Laiks visu vasaru bija īpaši

Atklātnē ar Toronto Universitātes attēlu Ķeniņš 1970. gada 22. martā raksta: “Esmu palicis parādā vēstules un vienīgais attaisnojums ir: bezgala daudz darba skolā un komponēšanā.” Attiecībā uz Latvijas apciemošanu, tad diemžēl tur nekas nesana, jo man šovasar daudz dažādu un citu plānu. Par to jau savlaicīgi aizrakstīju Grāvītim. .. Man .. pavisam kopā četri lielāku darbu pirmatkaņojumi, tas izskaidro manu nevalū un garāku vēstuli atkal uzrakstīšu vasaras atpūtas laikā, pēc kuras visi ilgojamies. Mums bija barga un gara ziema.”

60. gados Ķeniņš Austrai Dālei sūta īsu vēstuli no Monreālas: “Pa Lieldienām bijām visi aizbraukuši uz vasarnīcu un tur pavadījām 3 dienas. .. Uz Eiropu šovasar tomēr nebraukšu, jo vasarā gribu atpūsties no intensīvā ziemas darba un arī jāraksta skaņdarbi, kas pasūtīti nākamajai sezonai.”

Saraksti noslēdz 1969. gadā sūtīta svētku atklātnīte: “Daudz sirsniņu sveicienu svētkos no mums visiem! Ilgi neesam nekā no Tevis dzirdējuši, ceram, ka ir tā kā franču izteiciens saka: ‘nav ziņas – labas ziņas!’ Mēs visi tīri labi turamies, Jurim augstskolā patīk un, liekas, arī sekmējas. Man ar katru gadu vairāk darba – strādāju pie vairākām liela apmēra kompozīcijām, kurām pirmatkaņojumi būs 1970. gadā. Šeit iestājusies ziema, bijām jau arī slēpot – Toronto apkārtnē ir jau lielas sniega kupenas, pilsēta gan pati kaila.”

Lielākā daļa sarakstes ir lietišķa un attiecas uz Ķeniņa nošu sūtījumiem, izmaksu segšanu. Te piedāvāju pāris fragmentu.

“.. nosūtīju Jums eksemplāru manas Klavieru Sonātas. Ja Jums tie Kultūras svētki ir Ziemassvētkos, tad 2 mēnešos pianistam laika diezgan, lai to iemācītos, tik grūta jau nav.”

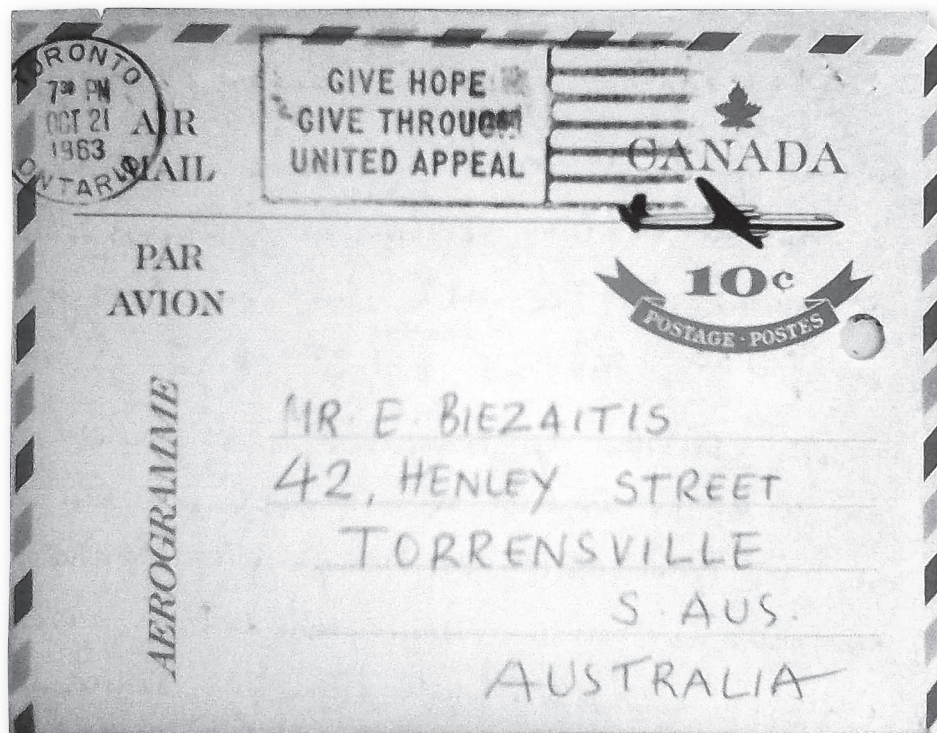
“Katra skaņdarba izmaksa, pārņemot gaismas kopijas tehnikā, ir no \$ 3.00 līdz \$ 8.00, atkarībā no lappušu skaita, caurmērā ap \$ 5.00, solo dziesmas un dueti ap \$ 1.00-2.00. .. Nekādā ziņā negribu Jums uzbāzties, bet ja jau Jūs man esiet aprakstījuši Jūsu rīcībā esošos darbus, mans pienākums ir Jūs daudz maz informēt par pārējiem.” “To klavieresonāti, ko jums pagājušo nedēļu aizsūtīju, jau vairāki latviešu pianisti atskaņojuši šajā kontinentā, uz Austrāliju gan tā aizceļo pirmo reizi.”

“Arī mēs nākamās Kanadas latv. dz. svētkos 1970. gadā laikam ņemsim Toronto Simfonisko orķestri (izmaksās ap \$ 5.000, stīgu orķestris pagājušo reizi izmaksāja ap \$ 2.000). Tas vajadzīgs, lai varētu runāt par latviešu muzikālo kultūru šeit. Man derdzas Dz. svētku rīkošana ASV, kur orķestri ņem, tikai lai pavadītu muzikāli trūcīgas un nenozīmīgas kantātes. Tādēļ arī nepiedalos ne viņu rīkotos koncertos, nedz konkursos. Tur priekšgalā stāv muzikanti ar 100 gadus vecu domāšanu, un rīkotāji ir kurpnieciski politikāni. Tas, protams, starp mums, jo, ja to lasīs presē, tad aizies jūrīnā pēdējā fasāde, kādu mēģinu drusku vēl paturēt ar vecākiem kolēģiem ASV. Tādēļ nav jābrīnās, ka Kanadas mūzikas dzīve dod man vairāk ierosinājuma. .. Ir jau tiesa, ka tur ar veco gvardi cīnās Šturms ar Poni, bet mēs latvieši laikam esam dikti konservatīva tauta. Neņemiet jaunā šos komentārus: tie nav ne aiz īgnuma vai rūgtuma – man mūzikas ceļi šķirušies allaž diezgan svētīgi, bet kas nu tā pa vēstuli tik slavējamam mūzikas kalpam kā Jums, ja tikai jārunā par izdevējiem un dolāriem.”

JĀZEPAM VĪTOLAM

Ķeniņa vēstules savam pirmajam kompozīcijas profesoram Jāzepam Vītolam aptver laikposmu no 1946. līdz 1948. gadam. No šīs desmitgades RMM glabājas vēl tikai trīs vēstules, adresētas Veronikai Strēlertei. Visi sūtījumi Vītolam RMM saglabāti fotokopijās.

Vēstulē Pēterim Plakidim lasīsim, ka Ķeniņš kritizē Vītola stingri akadēmisko nostāju kompozīcijā, un Ingridas Zemzares grāmatā varam pārliecināties, ka jaunības gados skaņradim netrūka drosmes saukt lietas istajos vārdos un nostāties pret latviešu diasporas vairākuma viedokļiem. Šajās vēstulēs zīmējas savādāka aina – piezēms, bet vērigs un centīgs jaunais komponists raksta profesoram ar neviltotu sirsniņu un pateicību par Vītola ieliktajiem aroda pamatiem. Atgādinājums, ka viss nav jākrāso melnbaltās krāsās. Šajās vēstulēs

saulains un silts, tā ka esam labi atpūtušies. .. Ar Juri mēs abi dūšīgi kopā spēlējām čello sonātes: Beethovena op. 5 No 1 un Mendelsoņa op. 58. Indulis savukārt man dūšīgi palīdzēja pārrakstīt visādas notis (protams pa samaksu): viņš šajā ziņā ir pacietīgāks un rūpīgāks par Juri.”

ĒRIKAM BIEZAITIM

Ar latviešu mūzikas krātuves izveidotāju Adelaidā Ēriku Biezaiti (1911–1994) Ķeniņš sarakstījies 46 reizes. Lielākoties tās ir aerogrammas – plāns, zils papīrs, nedaudz īsāks par A4 formātu. Augšējā labajā stūrī divas nolokāmas, aizlimējamās maliņas.

spilgti izceļas Ķeniņa valodiskā meistarība, brīvi plūstoša, ritmiski elpojoša sintakse.

No muzejā pieejamiem materiāliem varam secināt, ka Ķeniņš Vitolam rakstījis divas nelielas vēstules, divas pastkartes (fotokopijās tikai teksts bez attēla) un vienu garāku vēstuli uz divām A4 lapām.

Pirmajā vēstulē, kas rakstīta 1946. gada 18. maijā, uzzinām par kontrapunkta studiju prasībām Parīzē. Ķeniņš raksta, ka akadēmijas personālam pret viņu laba attieksme, bet iestājeksāmenos bija jāpārliet visi teorētiskie priekšmeti. Te visa vēstule:

“Ļoti cienījamais un mīlais profesora kungs. Esam Jums jau rakstījuši, bet nezīnām, vai vēstules nonākušas Jūsu rokās. Tak ceram, ka esiet pie labas veselības, un esam nepacietīgi dabūt no Jums kādas ziņas. Man

pašam šeit iet apmierinoši. Esmu materiāli nodrošināts un varu samērā daudz laika atlicināt studijām Nacionālā Konservatorijā. Lai gan ir samērā īss periods, kopš esmu atsācis savas studijas, tak rezultāti liekas apmierinoši. Pirmam pārbaudījumam – kontrapunkta eksamenam – esmu jau sekmīgi garām. Tak vēl priekšā fūgas eksamens un fūgas un kontrapunkta konkursi, minot svarīgākos. Kontrapunktā man vislielākās galvas sāpes radīja 4-balsīgais apvērsta kontrapunkts ar imitācijām un 6-balsīgais *fleure*. Konkursā toties būs 8-balsīgs dubultkoris un korālis par gregoriaņu tēmu, ar variācijām – ērgelēm. Fūga jāraksta vokālā stilā, visās 4 atslēgās. Ar brīvo kompozīciju nodarbojos mazāk un to ?? galvenokārt strādāt nākamgad. Konservatorijas rektors un prorektori ir bijuši ļoti labi pret mani, tak iestājoties bij jāpārliet abas harmonijas, solfedžo un kontrapunkts. Sīrsnīgi sveicieni Jums un kundzei: paraksts.”

Jau pēc divām dienām, 20. maijā Ķeniņš Vitolam no Parīzes sūta vēstuli, kurā raksta: “Pateicoties necerētam gadījumam un laimei, manās rokās nonāca pēdējais “Dārgakmeņu” partitūras eksemplārs Parīzē.” Ķeniņš “ar drošu ceļu” jeb caur Andreju Stērsti un Andu Lindbergu sūta partitūru autoram (jo nezina Vītola adresi) un izsaka cerības, ka darbu varēs atskaņot Bruno Skultes orķestris Oldenburgā. Turpat uzskaitīti 11 Vītola darbi, kas ir Ķeniņa īpašumā. Vītola franciski rakstītā atbilde uz šo

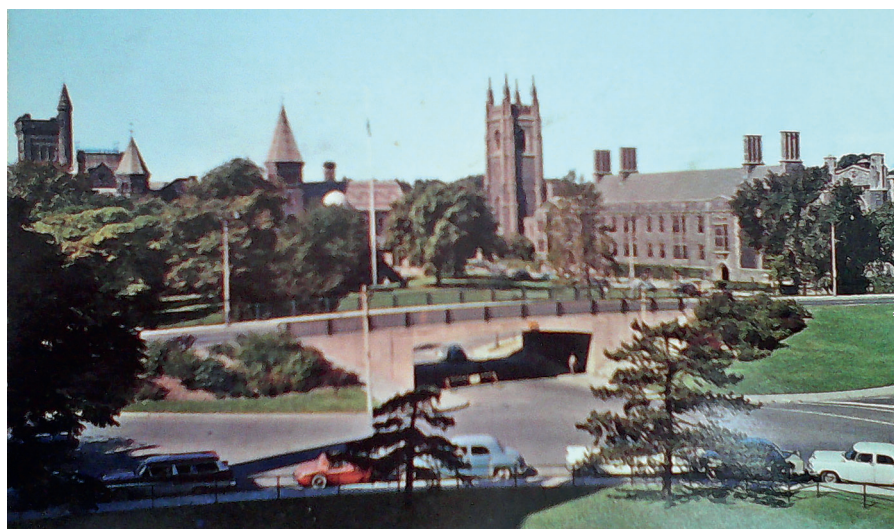
vēstuli lasāma Ingridas Zemzares grāmatā “Starp divām pasaulēm” (9. lpp).

Nākamo vēstuli Vitolam Ķeniņš raksta 1947. g. 2. aprīlī, un tā sākas šādi: “Ar lielu prieku un aizkustinājumu lasīju tos sīrsnīgos vārdus Jūsu kartītē, kuru nesen saņēmu. Jo sevišķi priecājos, ka esiet atkal pie labas veselības un patreizējo grūtību laikmetā tas iegūst jo lielu nozīmi. Savās tagadējās studiju gaitās tik bieži Jūs pieminu, profesora kungs, gan kavēdamies atmiņās par tām mīļām un neatsveramām stundām, kuras kopā pavadījām –, gan arī Jūsu pamācības atminoties un tās atstāstot saviem patreizējiem franču skolotājiem un draugiem.”

Te turpinās arī kontrapunkta iztirzāšana: “Tā kā vēl rakstu arī kontrapunktu un fūgu, laika atliek ļoti maz. Gribu iegūt kontrapunktā un fūgā medāli, lai varētu šīs mācības pasniegt kādā franču Konservatorijā vai mūzikas skolā. No sākuma gandrīz bija neiespējami rakstīt, jo biju pieradis pie klavieru lietošanas, un šeit tas stingri aizliegts. .. Kontrapunkts šeit sauss un sevišķi stingrs un galvenās formas ir 4-balsīgi *mélange*

un apvērsti, kā arī 6 un 8-balsīgi *fleuri*, bez tam vēl ir figurāciju korālis. Fūga ir 4-balsīga, vokālā stilā, pie kam strettas ir tikpat attīstītas kā paša fūga. Viss tas jāraksta tikai pie galda. Kompozīcijā ir stipri brīvāk, un, ja pie tagadējās modernās mūzikas harmonijas principus ne vienmēr var pielietot, tad tiek ievērota vismaz forma.”

Ķeniņš uzskaita aktuālās kompozīcijas (to vidū Stīgu kvarteta 1. daļa, *Concerto* klavierēm un orķestrim, *Platitudo*, *Divertiments* vijolei un klavierēm u. c.) un raksturo Parīzes kultūras dzīvi un ietekmes: “Ļoti daudz mācos no Parīzes “garīgā mielasta”, t. i., daudziem koncertiem, pirmatskaņojumiem. Sevišķi daudz klausos modernas, gan franču, gan svešzemju mūzikas. Ir bezgala daudz vienkāršas kakofonijas, bet arī daudz labu ultramodernu pasākumu, ja kas vēl vispār mūsu tonālā sistēmā panākams. Daudz iespaido Bartoks un Stravinskis, un sāk arī modināt augšā Šēnbergu, bez lieliem

panākumiem. Virsū valda stipra pēckara nenoteiktība, taustišanās, neskaidrība, un var runāt par zināmu mūzikas strupceļu.”

1947. gada 29. decembrī Ķeniņš Vitolam sūta kartīti ar adresātu *Monsieur Prof. J. Wihtols, Latvian Hospital. Marlistrasse 10. Lübeck*. Pēc labas veselības vēlējumiem teksts beidzas ar vārdiem: “Mana dzīve šeit allaž strauja un jācīnās ar lielu enerģiju, lai gūtu vēlētus panākumus savā kompozīcijas darbā, kuram Jūs devāt tik vērtīgos un nepieciešamos pamatus un virzienu.”

Pēdējo pastkarti Vitolam Ķeniņš raksta kā Lieldienu sveicienu 1948. gada 23. martā (Vītols aiziet mūžībā pēc mēneša – 24. aprīlī). Abās kartītēs Vitolu uzrunā par “mīļo Rektora kungu”. Savā vissmalkākajā (ar nozīmi – saspīstākajā) rokkrastā Ķeniņš atsaucas uz Vītola izturību, jaunu opusu rakstīšanu un tālāk raksta: “.. tak ceru šogad iegūt Nacionālās Konservatorijas diplomu – pa starpām radušies daži paskolnieciski darbi: Koncerts klavierēm, stīgu kvartets, Vijolsonāta, daži sikumi arī vēl. Būtu ļoti laimīgs, ja Jūs man kā savam vecam skolniekam varētu

dāvāt kādu fotogrāfiju kopā pavadīto dienu atmiņai. Sirsnīgi Jūs sveicinu, kā arī Wihtola kundzi. TK.”

HELMERAM PAVASARAM

Helmeram Pavasaram rakstītās desmit vēstules aptver laika posmu no 50. gadiem līdz 80. gadu beigām. Komponisti apmainās ar kora skaņdarbiem, avīzizgriezumiem par koncertdzīvi, sarakstē pavid arī Ķeniņa kritika par nacionālo vērtību nivelēšanos Amerikas latviešu kopējos kultūras pasākumos, savu un Pavasara skaņdarbu novērtējums, attiecības starp Ķeniņu un citiem trimdas komponistiem. Te arī parādās Ķeniņam raksturīgā nostāja pret savu mūziku: “Patreizējos apstākļos neko labāku uzraks-

Ar dzīvesbiedri Valdu, 1990

tīt arī nevarētu (tas jau nenozīmē, protams, ka tā tik laba)” un vēl: “Katrā ziņā man no viņas kauns nebūtu, ko allaž gan nevaru teikt par dažu labu citu savu darbu” (abi citāti par Vijolsonāti). Adrese uz Pavasaram sūtītajām aerogrammām ir *14, Dallas Rd. Hendond, London N.W.4., England.*

Pirmā vēstule Pavasaram top 1957. gada 21. jūnijā. Ķeniņš sūta avīzizgriezumus no pēdējiem dziesmusvētkiem, kas “izdevās diženi”. Vēstules beigās rosinošs uzsauciens: “Rakstiet tak kaut ko! Kā būtu ar isāku garīga rakstura jaukta kora dziesmu manam korim? Ar nedalitām balsīm. Es ļoti gaidītu un priecātos!” Tā paša gada 28. augustā: “Jūsu vēstule mani ļoti iepriecināja, jo nesa labas ziņas par jaunu kompozīciju manam korim.” Līdzās citām jau dziedātām Pavasara dziesmām Ķeniņš uzskaita arī Jāņa Mediņa speciāli viņa korim rakstīto kantāti “Dievgalda liturģija” ar Veronikas Strēlertes tekstu. Ko nozīmē dziedāt komponista vadītā korī? “Esam diezgan naski uz jauniestudējumiem un pirmatskaņojumiem.” Turpat Ķeniņš piebilst, ka jaundarbi interesē klausītājus, bet ar iestudēšanu neiet viegli: “Mani 40 dziedātāji jau nav nekāda izlase, daudzi pat lāgā notis neprot.” Repertuārā ir Ķeniņa kantāte “Kurzemes kareivim” un “Pravietis Daniels”, Haralda Berino “Kristus teikšana”, Jāņa Norviļa kantāte “Latviešu dziesma”.

Pēc gada, 30. martā, Ķeniņš Pavasaram sūta izgriezumus no laikraksta “Latvija Amerikā” sakarā ar kora koncertu un raksta:

“Visu koristu vārdā man Jums jāizsaka sirsnīgs paldies par Jūsu skaisto *Sub pondere*, kuŗu koris mācījās un dziedāja ar lielu prieku... Tās bija vairākuma domas pēc koncerta: “brīnišķīgs skaņdarbs”. Rakstiet vēl daudz un tāpat.” Vēstulē arī par gatavošanos dziesmusvētku koncertam Ņujorkā un ikdienas aizņemtbu, kurā neatliek laika rakstīt. “Un tomēr šo to gribas padarīt, kam parasti izmantoju vasaras atvaļinājumu, kas man sāksies jau jūnijā – lai gan tad atkal laiks ir tik karsts un sutīgs, ka nemaz negribās neko darīt.” Un vēl P.S. “Starp citu, vai Jums nav kāda jauna “laicīga” dziesma vīru vai jauktam korim? Ja ir, tad lūdzu sūtiet ātri šurp!”

Nākamā vēstule Pavasaram sākas ar vaļsirdīgu apliecinājumu iepriekšējā vēstulē rakstītajam. 1959. gada 23. jūlijā Ķeniņš sāk vēstuli ar vārdiem: “Miļlais Pavasara kungs [tā sākas visas 50. gados rakstītās Ķeniņa vēstules Pavasaram, vēlāk uzruna pārtop neformālākā “Miļlais Helmer” – *aut. piez.*], vasarā es esmu pavisam slinks rakstītājs, jo dzīvoju savā ezermalas mājā 90 jūdzes no Toronto un esmu ļoti slinks, kas attiecas uz pasta kārtošanu. Pa bišķim pabungāju

klavieres, šo to parakstu un visvairāk atpūšos, jo tas skolotāja darbs pa ziemu diezgan smagi saēd nervus, sevišķi kad ir tik daudz stundas kā man.”

Ķeniņš raksta, ka izstājies no Dziesmusvētku komitejas, redakcijas “u.t.t. u.t.t.”. “Pārāk maz lietas tur man patika, lai ar tām tērētu laiku, tādēļ izstājos.” Seko tiešāka un skarbāka kritika: “Tur bija arī tādi lieli Jauņatnes Svētki Āmerikā, bet mēs tur nemaz nebijām. Aizvien vairāk tā mūsu patriotiskā aģitācija ieslid tādā garīgā tukšumā. Cilvēkus gan tur kopā sadzen, bet garīgas vērtības tur ir ļoti plānas, jo vienīgā lieta, kas viņus interesē, ir patriotiskie saukļi un tukša frazeoloģija. Ja runa tiešām par *Kultūru* un kādiem kultūras sasniegumiem, tad tukšums ir liels un mūsu emigrantu masas izpratne un gatavība ļoti vāja. Laikam tomēr ir tā, ka tauta augšup var iet tikai savā brīvā zemē, mērķtiecīgos centienos, viss pārējais lemts iznīcībai, gribētai vai negribētai asimilācijai. Visjaucākie ir tie latvieši no maziem centriņiem jeb vientuļniekiem – tur nesamākslots nacionālisms vispārliecinošākais, kaut arī kādreiz panaivs.” Ar šo vēstuli noslēdzas 50. gadu sarakste ar Helmeru Pavasaru.

Nākamā Pavasaram adresētā vēstule top 1963. gada 17. septembrī. Tajā laba vēlējumi Pavasara 60 gadu jubilejā, un Ķeniņš, rakstot par sava kora gaitām, atkal slavē Anglijā dzīvojošā komponista kordarbu *Sub pondere*: “Patiešām domāju, ka šajā dziesmā ir tik daudz dziļa un jauka, ka lieku to mūsu latviešu garīgās muzikas visdārgākā pūriņā.” Bet vēstules centrālā tēma ir Ķeniņa Vijolsonāte.

Aizņemtbība darbos liegusi uzrakstīt kādu jaunu darbu, tāpēc Ķeniņš sūta Pavasaram agrāk rakstīto opusu ar komentāru: “Techniski diezgan grūta, cikliskā formā – apmēram 5 posmos –, bet vienā daļā. Ilgums – ap 15 minūtēm. Latviešu vijolnieki – visi no tās nobijušies (Kalējs, Dunkels). Ruševics gan gribēja spēlēt, bet neesot tanī pilsētā neviena piemērota pianista, jo klavieru partija arī diezgan špāsīga. Vienīgi to šeit, t. i., Amerikas kontinentā pāris reizes spēlējis vijolnieks Imants Gleške, un tad arī sakās esam mācījies veselu gadu.” Vijolnieka Artūra Davidsona un pianista Džona Ņūmārka (*Newmark*) ieskaņojumu *International Service* skaņu platē Ķeniņš apraksta tā: “Tie iestudēja to isā laikā, un jāsaka, deva briljantu izpildījumu. Latviešu kritiķi to apzīmēja par “radikālu, bet interesantu” (!!).”

Tālāk RMM arhīvā seko liels lēciens uz 1987. gada decembri. Vēl viena svētku atklātnīte. *ISCM* festivālā Ķelnē pieredzēto Ķeniņš raksturo šādi: “.. nekas īpašs, izņemot interesanto *Scelsi* – itālis – muzikas koncertu. 83 g. vecais komponists bija klāt:

viņa (labā) muzika 40 gadus gulējusi aizmirsta!” Ķeniņš atkal slavē Pavasara opusus: “Ar lielu prieku .. klausijos Tavu *Concertino* ([Rasma] Lielmane un [Arturs] Ozoliņš) un nupat aizvakar Koncertapvienībā čelliste Linda Aļe atskaņoja Tavu “Fantāziju”. Cilvēki ar prieku allaž klausās Tavu mūziku, jo tai ir tik dzīva, sirsnīga dzirksts.” Svētku apsveikums gan beidzas pesimistiskākā noskaņā: “Man pašam rakstīšana veicas ļoti lēni – sajūta, ka apmēram viss ir izrakstīts. Latvieši Amerikā ceļos krita *Ave Sol* koncertos, kamēr Latvijā patriotus apcietina. Nav itin nekāda mēra sajūta. Vasaras skolu audzēkņi tika sadzīti tajos koncertos, kamēr “Dziedonim” Mīnsteres koncertā Latviešu Ģimnazijas audzēkņi tika atrunāti to klausīties. Es personīgi *Ave Sol* koncertā nebiju, bet mans dēls vēlāk teica: “labi, jo Tev, papa, būtu bijis kauns.” Viņi manu “Saulīt vēlū” dziedājuši no notīm: tas pierāda, cik īsti mūsu svešuma latviešu muzika viņiem vajadzīga, ārpus tīras propagandas (visa pārējā programma, protams, bija labi iestudēta un no galvas). Visu labāko Tev vēlēt, Tālvāldis”

Daudz detaļu par savu un trimdnieku dzīvi Ķeniņš atklāj 1988. gada 7. maijā rakstītajā vēstulē. Jāpiebilst, tā sākas ar nelielu nošu incipītu. Uzreiz pēc tā: “Mīļais Helmer, Tev šo mēnesi pienākuši lieli, apaļi gadi. Nezināju, kādu šķiņķību Tev sūtīt, tādēļ piesēdos pie galda, padomāju un uzrakstīju Toronto avīzei “Latvija Amerikā” klātpielikto rakstiņu. Ņem par labu, kāds iznācis, un neļauņojies, ja tur ievietotas kādas aplamības: manā rīcībā nav nekādu enciklopēdiju ...” Pārspriežot Helmera sūtīto kaseti, Ķeniņš raksta: “Ar izpildītājiem allaž bijušas problēmas: tāpat mani darbi atskaņoti šur un tur, bet uz pirkstiem var saskaitīt tādus atskaņojumus, kas bijuši īsti labi. Bet šķiet, ka klausītāji arī no vidēja izpildījuma var gūt iepriecinājumu tādā formā, kā pats komponists to nemaz nezina.” Atkārtotās doma par radošo spēku izsikumu: “Es laikam esmu “izrakstījies”, vairs nav tā luste vai enerģija ko rakstīt kā agrāk. Ar lielām pūlēm pagājušā septembrī pabeidzu “Dubultkoncertu” vijolei, klavierēm un orķestrim. .. Par Amerikas dziesmu svētkiem Indianapolē neko labu nedzird – strīdi un skopums un muzikālā programma ir visumā pašvaka.” Vēstules noslēgumā parādās trimdas komponisti Arnolds Šturms un Gundaris Pone: “Pone savā augstskolā katru vasaru rīko tādu mazu “festivālu” un šovasar arī atskaņošot kādu Šturma darbu. Par to Šturms arī proponējis Poni Kultūras fonda godalgai! ... Interesanti kā K. F. nobalssos: tagad tur ir daudz jaunākas paaudzes ļaudis, kam nerūp Pones marksisms un viņa agrāk teiktie nelabie vārdi par trimdniekiem. Mani personīgi Šturms neieredz ne acu galā un visur to arī sludina. Smags un nenovīdīgs raksturs. Man šad un tad no Latvijas atraksta Arvīds Žilinskis, viņam

palika 83 gadi. Turās. Vēlu Tev veselību un spēku ikdienai, varbūt tomēr arī kādas notis vēl nāk no Tavas spalvas?”

Pēdējais RMM glabātuvē rodamais sūtījums Helmeram Pavasaram no Kanādas ir vēl viens Ķeniņa sveiciens Ziemassvētkos un Jaunajā gadā tā paša gada 5. decembrī. “Ar lielu prieku izlasīju, ka Tu šogad esi Tautas Balvas ieguvējs, pirmais no muziķiem. Tu to esi pilnam pelnījis ar savu daiļo mūziku un sirsnīgo, cilvēcīgo, tik pozitīvi latvisko raksturu.”

ANDREJAM EGLĪTIM

Ar to pašu nošu incipītu, kas ieraugāms vienā no Ķeniņa vēstulēm Helmeram Pavasaram, sākas hronoloģiski pirmā no divām vēstulēm, kas adresētas Andrejam Eglītim. Vēstuļu mazo skaitu atsver radniecīga domubiedrība, ko Ķeniņš atradis Eglīša personībā. 1983. gada 6. jūnijā viņš raksta: “Paldies par Jūsu jaunāko dzejoļu krājumu “Caur daudzām zemju zemēm, caur daudzām debesīm”, kuru saņēmu pagājušo mēnesi. Tur ir tik daudz ekspresijas un degsmes, arī dziļi izjustās liriskas. “Karogs ir miris, ja nav vairs roku, kas tālāk to svētkos un cīņiņā nes...” Jūsu gars to nes lepnu un paceltu, labākas dienas gaidot. Sirsnīgā pateicībā, daudz laba vēlēt, Jūsu, Tālvāldis Ķeniņš.”

Otra vēstule Eglītim tapusi 90. gadu sākumā. Otrpus vēstulei ir titullapa no Ķeniņa kantātes “Lūgšana Latvijai” ar Eglīša tekstu. Vēstuli atklāj vārdi: “Cienījamais dzejniek! Varbūt šis 1950. gadā Parīzē rakstītais darbs tomēr ieraudzīs dienas gaismu. .. Zuikas vīru koris visādi izmēģinājās (toreiz tas bij samērā labs ansamblis), bet nekā tomēr netika galā. Tagad apstākļi (daudz maz) mainījušies. Kad Rīgā pag. gada maijā uzveda manu *Gloria* (ar 14. jūnijā izsūtītās latvietes “lūgšanu” vidējā posmā, starp citu Kanādas Gvelfas Mūzikas festivāla pasūtītajam 1970. gadā – toreiz “Dzimtenes Balsī” nolādēts), es sarunāju ar vīru kora *Gaudeamus* diriģentu Edgaru Račevski (ļoti labs, starptautiski atzīts koris), ka viņš eventueli mēģināšot to uzvest Doma baznīcā.” Tālāk atkal parādās Ķeniņa kritika par latviešu vidū vērojamo kulturālo līmeni: “.. Latviešu luterāņu baznīca trimdā ļoti vēlējās kādu jaunu korāļa meldiju no manis. .. Meldija nav iznākusi īpaši izcila, .. bet ar visu to tā labvēlīgi salīdzinās ar tām šlageru dziesmiņām ar apvainojoši banāliem tekstiem, ko pat pazīstami (citādi ļoti nopietnu skaņdarbu autori) komponisti tur sacer patriotisma vārdā. Nopietnai mūzikai latvieši tur uzgriezuši muguru (es runāju tiklab arī par Bachu, Bēthovenu un Brāmsu), bet tik tālu apmēram tā tauta ir novesta – vai gandrīz. Ar retiem izņēmumiem. Tāda kuriozitāte kā manas mūzikas koncerti tur, protams, pulcināja pilnas zāles, bet vispārējo skumjo situāciju tas negroza. Jācer uz brīvību – kādreiz – bet vai tauta uz to kulturāli būs gatava, ne tikai mūzikā?”

VERONIKAI STRĒLERTEI

Trīs *Madame* Veronikai Strēlertei uz Stokholmu adresētās vēstules rakstītas 1947. gadā. No pirmās vēstules 23. maijā uzzinām, ka Ķeniņš atrodas “pilnā eksamenu periodā Nacionālā Konservātorijā, un tā, starp citu, nav nieka lieta”. Lidzās dažām pāradresējamām ziņām Ķeniņš sniedz atbildi par rakstu Strēlertes žurnālam “Daugava” un tā sakarā raksta: “.. jo raksts domāts netikvien ārzemniekam, bet arī latvietim, kura mūzikai maz kas līdz šim bijis kopējs ar franču mūziku. Par to mūsu zemē pirmkskara gadus valdīja gandrīz totāla ignorance (ārpus Ravela un *Debussy*), jo mūsu skaņumāksla neapšaubami gāja ģermāņu-slāvu pavadā, lielā mērā pateicoties J. Wihtola – citādi visai ievērojama meistara un man mīla skolotāja – personīgai formācijai.”

Iepriekšējā vēstulē piesauktais raksts ir uz 10 lappusēm ar Ķeniņa roku rakstīts, atrodams 13. jūnijā sūtītā vēstulē. Tā nosaukums – “Franču muzikas evolūcija pēdējos trīsdesmit gados”. Ķeniņš sāk ar apskatu par franču muzikas situāciju pēc Pirmā Pasaulē kara, uzskaita jo daudzus mazākas raudzes franču komponistus, iztirzā “Sešinieku” un beigās nonāk pie Mesiāna, atstājot mums interesantu vēstures avotu par modernisma perspektīvām pēckara Francijā no jauna studenta skatpunkta.

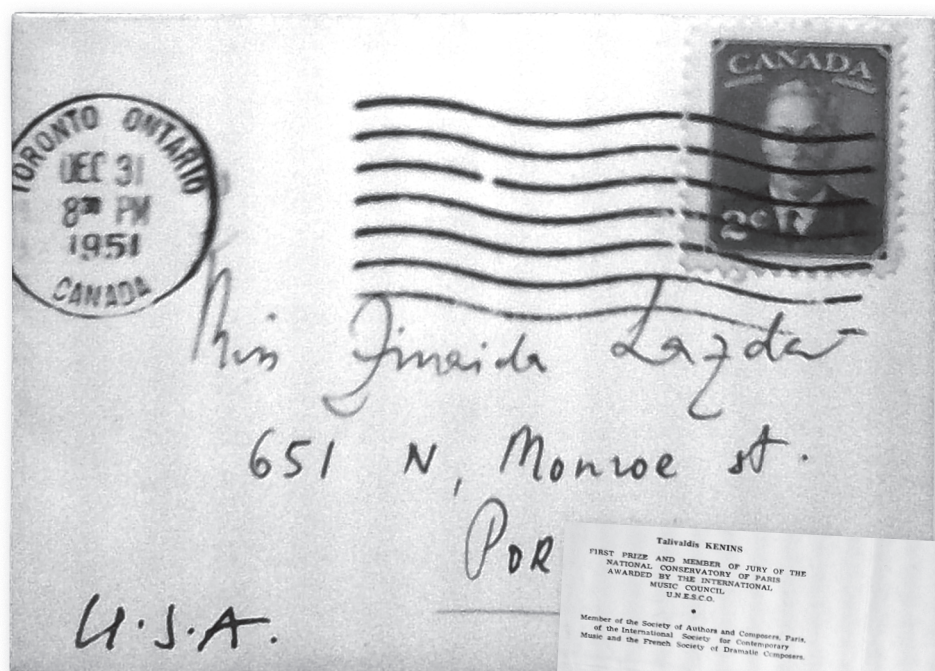
ZINAĪDAI LAZDAI

Vēl trīs vēstules 50. gadu sākumā rakstītas Amerikā dzīvojošajai dzejniecei Zinaīdai Lazdai.

Pirmā vēstule 1951. gada 24. aprīlī vēl sūtīta no Parīzes. Ķeniņa rakstītajā valodā gādās pa kādam svešvārdam, bet tiem piemīt sava izteiksmes burvība: “Grūti jau laikam ir – tikai nezaudējiet kurāžu; ceru atkal drīz ko lasīt no Jums.” Ķeniņš informē dzejnieci par savas mūzikas aktualitātēm un raksta: “.. šīs vēstules iemesls ir gluži priecīgs, un proti: esmu uzrakstījis vairākas dziesmas ar jūsu tekstiem, kuras sūtīšu Londonas latviešu dziesmu konkursam. Tas gan ir pilnīgi diskrēti, jo dziesmām (resp., mūzikas autoram) līdz konkursa rezultātu pasludināšanai jāpaliek anonīmām. .. Esmu uzrakstījis “Burvības vieta” (baritonam, kā solo dziesmu), “Aicinājums” (mecosopranam, solo dziesma) un “Pirmā nakts” (vīru korim). Par šo pēdējo dziesmu man jādūdz Jūsu atļauja mainīt nosaukumu. Esmu to muzikāli traktējis kā plašu balādi, stingri sērīgā noskaņā ar mazu gaišumu vidū (“Miega maigā elpa lai pār zemi slid” u.t.t..) un noslēgumu kā funerālijas. Tā, manuprāt, būs jānosauc par “Karavīra bēres”.

Tā paša gada 31. decembrī komponists sūta maza izmēra aploksnīti, kurā vien vizītkarte ar drukātu vārdu un uzvārdu.

1952. gada 20. jūlijā sūtītajā vēstulē Ķeniņš apsveic dzejnieci jubilejā un dod ziņu, ka jaunajam puikam ar vārdu Juris

Viesturs jau sešas nedēļas, viņš esot liels un dūšīgs. Vēstule beidzas ar vārdiem: “Ja Jums ir kādas dažas jaunas dzejas, kas būtu piemērotas ietērpšanai skaņās, lūdzu, man atsūtiet. Man Jūsu mūza allaž ir tuva.” No visām Ķeniņa vēstulēm šī ir, iespējams, visnesalāsāmākā, rindkopas uz beigām sāk šķobīties, kas kopumā nav raksturīgi Ķeniņa citādi izkoptajam un nedaudz steidzīgajam rokrakstam.

ANDREJAM JANSONAM

RMM glabājas sešpadsmit diriģentam Andrejam Jansonam rakstītas Ķeniņa vēstules, sūtītas laikposmā no 60. gadiem līdz 90. gadu vidum.

Jansons pasūtīnājis tautasdziesmu apdares korim, solistam un koklēm. Pirmajā vēstulē (1966. gada 16. martā) Ķeniņš vēlas precizēt kora tehniskās iespējas, bet visa vēstule faktiski ir jautājumi par kokles spēli un to, kā tām varētu rakstīt – “Visvairāk bažijos, ko gan es tām koklēm varēšu sarakstīt un cik tas interesanti (vai neinteresanti) skanēs”. To pašu tematu abi cilā nākamajās trijās vēstulēs. “Ja gadījumā izrādīsies, ka daži gājieni koklēm neērti vai citādi neskanīgi, es ceru, ka Jūs tādās vietās nevilcināsit ieviest attiecīgus labojumus, par kuriem būšu tikai pateicīgs.”

Jūlija beigās pirmā dziesma gatava. “Nekāds šedevrs jau nav – grūti rīkoties ar tik ierobežotu balsu apjomu un koklēšanas problēmām.” Ķeniņš sūta notis bez dinamikas un agoģikas norādēm, uzticot nianšes Jansona stila izjūtai. 4. augustā Ķeniņš raksta: “Vispār taču koklēm nav viegli rakstīt, nedz arī atrast piemērotus materiālus specifiskās tesituras, resp., tonkārtu dēļ. Biju spiests arī šeit pieturēties pie trafarētas kokles tehnikas, jo, kā jau Jums rakstīju, man nav ne jēgas par šo instrumentu. Ja es nāktu tuvākā saskarē ar kādu virtuozu kok-

lētāju, tad gan es redzētu, kādus numurus tur var izdomāt un sarakstīt.”

1968. gada sarakste sākas ar tikpat lietišķu vārdu apmaiņu par kļūdu pārbaudīšanu partitūrās. 4. aprīļa vēstules fokusā Ķeniņa *Concertino a Cinque* Hannoveres Dziesmusvētkiem. 13. maija vēstulē atklājas ikdienišķas detaļas par Ķeniņa Simfoniju kamerorķestrim. Partitūra ir pie Jansona, un Ķeniņš lūdz to drīz sūtīt atpakaļ, jo arī citur viņam pieprasa partitūru ieskatam: “Daži diriģenti slinkuma pēc tās notur pusgadu un tas man neder. .. Man ir tikai viens komplekts orķestra materiālu, un, tā kā skaņdarbs šad tad arī tālāk ceļo, pat uz Eiropu, tad varu garantēt viņa nosūtīšanu attiecīgā vietā, tikai ja tas zināms savlaicīgi.”

Kaut kas vairāk par skaņdarbu izrunāšanu parādās 1978. gada 13. janvārī rakstītajā vēstulē. Te gan mūžīgie jautājumi par dziesmusvētku repertuāru, kas aktuāli vēl šodien, gan interesantas detaļas par saraksti ar mūziķiem Latvijā. Te arī parādās Ķeniņa rakstura skarbāka puse. Vēstule sākas tā: “Tu jau zini, cik es aizņemts ar lielām lietām. Par mazākām dziesmiņām vienkārši nav laika un vēlšanās domāt. Jaunatnes labā esmu gatavs daudz ko darīt, bet tikai iespējamā laika robežās. Varbūt mēs varam

arī salīgt.” Par dziesmu “Saulīt’ vēlu vakarā”: “Šeit Toronto “Dainai” par grūtu: prasa labu diriģentu. Tu ar savu Ņujorkas kori to varētu. Ja Tu apņemies to paveikt, tad es no savas puses kaut ko mēģināšu darīt ar to dziesmu. Bet Tu nedrīksti mani apšmāukt.” Un tad: “Izlamāju Darkevicu: viņš man sūta kaut kādas himnas sarkanarmijai vai kantātes pūtēju orķestrim. *Indeed!* Atkal Dambis aicināja braukt uz viņu “atskaitēm”. Vai viņi tiešām iedomājas, ka man nav cits kas interesantāks ko darīt? Naivi cilvēki.”

20. februārī Ķeniņš piedāvā nelielu Jansona portretu: “Tas labi, ka Tu apņemies iestudēt to “Saulīti” – tas trimdas koru spēkiem ir ciets rieksts, un es zinu, ka Tu to labi veiksi. Par Tavu kori esmu tikai labu vien dzirdējis, tāpat Tev laba amata māka un auss. Tāpēc arī šo pielikumu noveltīju Tev kā tribūtu par visu to darbu, ko Tu ieliec, strādājot ar mūsu jaunatni svešumā un jauko tautas mūziku.”

Ātri uzņāpta vēstule 1994. gada 13. decembrī (ar fotokopiju, kur nobildēta Ķeniņa ielas zīme): “Manos plauktos vairs nekā nav: viss “ražīgais” krājums pilnībā atrodas Mūzikas akadēmijā, Latvijas Nacionālā bibliotēkā, Austrālijas krātuvē un Kanadas Mūzikas centrā (izņemot latviešu dziesmas).”

Citkārt Ķeniņš atkal raksta par savu Simfoniju kamerorķestrim: “Cerams, ka diriģentam skaņdarbs patiks. Kana- dā šis ir patreiz viens no ‘populārākiem’ darbiem šāda kamerorķestra jomā.”

Te arī neliela 60. gadu otrās puses etīde par skaņulentām, kas atsūtītas no Latvijas: “Latvijā viens otrs jaunais komponists ir tīri interesants, tā piem., Imants Kalniņš, no kuŗa saņēmu II. Simfoniju lentā (27 gadi vecs) Radiofona orķestra ieskaņojumā L. Vignera vadībā. Es esmu prasījis vairākas citas lentas, bet tās laikam nav “oficiālas” un tās man labprāt nesūta. .. Likšu uztaisīt priekš jums lentas ar Ivanova VI un I. Kalniņa II, bet uz to būs jāpagaida, jo mūsu elektroniskā studija ir allaž ļoti aizņemta. Runāju ar Jērumu par Grīnupa Simfoniju, t. i., par to, ko Margēris Zariņš (dabūju nupat “Mahagoni” un “svītas” plati) viņam Londonā esot teicis: Grīnupa Simfonijās esot labas idejas, bet diezgan pavirša apdare, viņš tās cepot varen ātri.” 13. septembrī Ķeniņš Jansonu uzrunā: “Sveiks, Andreas, *kokletaius emeritus!*” Un turpat sadzīviska etīde: “Mans Juris tagad spēlē latviešu koru mūzikas plates un Raimonu Paulu caurām dienām. Cik tautiski!”

CITIEM ADRESĀTIEM

Viena vēstule adresēta Frederika Harisa mūzikas namam. Ķeniņš sūta divas kanādiešu folkdziesmas jauktam korim *Ojibway Song* un *Bonhomme, Bonhomme!*

RMM glabājas divas lietišķas vēstules, rakstītas Kultūras komitejas pārstāvim Jānim Zaķim, kurš atbild par sakariem ar tautiešiem ārzemēs. Pirmajā vēstulē, kurai datums ir 1971. gada 12. jūnijs, Ķeniņš uzskaita Kanādas Mūzikas centra sūtītajās skaņulētās ierakstītos skaņdarbus, atgādina par pērnajā rudenī sūtītajām skaņuplatēm un norāda, ka "būtu labi, ja visas manas lentas, skaņuplates ar maniem darbiem, kā arī partitūras .. glabātos kādā noteiktā vietā, piemēram Komponistu apvienībā."

Ķeniņš iepriekš saņēmis uzaicinājumu viesoties Latvijā un raksta, ka parasti nemēdz nekur braukt "bez tieša, profesionāla mērķa" – lekciju lasīšanas vai skaņdarbu publiskiem koncertiem. Otrā vēstulē – 1973. gada 10. janvārī – komponists lakoniski pavēsta par adreses maiņu Toronto un lūdz, lai par to informētu arī žurnālus "Literatūra un Māksla", "Māksla" un "Karogs". Par adreses maiņu Ķeniņš lūdz ziņot arī Darkevica un Grāvīša kungiem un liek sveicināt. Par abu ciemošanos Kanādā Ķeniņš vēlāk rakstīs Pēterim Plakidim: "Vai zināji, ka nu jau vairāk kā 25 gadus atpakaļ kā dzīvojam šeit, tas bij vēl vecā mājā, Grāvītis ar Darkevici bij pirmie padomju varas emisāri, kas bij šeit atsūtīti mani pierunāt viesoties dzimtenē. Neizdevās!" Savukārt komponista dēls Juris Ķeniņš šo epizodi atceras tā: "Atceros, ka Darkevics un Oļģerts Grāvītis viesojās pie tēva agros 70-os gados – un dzēra labi daudz konjaka."

1971. un 1972. gadā Ķeniņš sūta divas atklātnes no Sicīlijas un Romas Arvidam Darkevicam. Atkal – tie ir sūtījumi Kultūras komitejai Rīgā. Abās atklātnēs Ķeniņš atliek aicinājumus apmeklēt Latviju uz vēlāku, nenoteiktu laiku. Vienuviet viņš ieskicē aktualitātes – modernās mūzikas forumu ("modernās operas Jūs interesētu – tur pārmaiņas taisni vislielākās"), cituviet par Eiropas ceļojumu ikdienu ("vispār Eiropā man ir tik daudz kolēģu, ko apciemot, un jaunas muzikas koncerti, ko noklausīties, ka grūti atrast laiku visām lietām, kuras patiktos darīt"). Abām atklātnēm kopīga pazīme – izgrieztas pastmarkas.

1960. gada 22. maijā Ķeniņš raksta vēstuli uz Zviedriju Inesei Šķilterei. Lasītajam varbūt zināma, bet, manuprāt, citēšanas vērtā ir Ķeniņa vēstulē lakoniski pārstāstītā epizode par pārcelšanos uz dzīvi pāri okeānam un dzīves apstākļiem Kanādā: "Savās vēstulēs viņiem esmu aptuveni aprakstījis, kā iet man un mūsu ģimenes locekļiem Toronto, tā ka nekā īpaši jauna un neparasta ko pastāstīt nav. Tik daudz, ka 1950. gadā Parīzē ar laureāta titulu un Pirmo godalgu beidzu Parīzes Nacionālo Konservatoriju pēc 5 gadu studijām. Tanī pat gadā arī Parīzē apprecējos ar latviešu meiteni, Valdu Dreimani, kas tur arī bija nonākusi bēgļu gaitās. Kanādā iebraucām 1951. gadā. .. Pa ziemu viss laiks aiziet pedagoga darbā

Toronto Universitātes Mūzikas fakultātē un Karaliskā Konservatorijā, kur kopš 8 gadiem strādāju ar docenta titulu. Garas vasaras brīvdienas, kā jau visiem universitātes mācības spēkiem, man atļauj vasaras mēnešos komponēt manus jaunus darbus. Ar šo dzīves veidu esmu apmierināts, jo materiālā bāze ir pietiekama un darbs Universitātē interesants."

PĒTERIM PLAKIDIM

Pēterim Plakidim adresētās 35 vēstules un kartītes pagaidām vēl neglabājas nevienā muzejā, vēstules nav katalogizētas.

Pēteris Plakidis te atklājas kā Ķeniņa uzticības persona, domubiedrs, tuvs draugs. 1994. gada 22. oktobrī Ķeniņš raksta: "Vienīgais ar ko Tu vari rēķināties, ir manas labās, sirsnīgās domas, kas allaž būs pie Tevis un Tavas mūzikas." Turklāt nevienā citā sarakstē Ķeniņa vēstules nav tik garas.

Šī sarakste pārējo vidū izceļas ar spilgtiem abu sarakstes dalībnieku raksturportretiem. "Un tā kā Tu esi allaž bijis apsēsts – nesaprotamu iemeslu dēļ – ar manu pieticīgo mūziku, es Tev arī vēlāk Jaunajā gadā nosūtīšu tās Šūmaņa Parafrāzes & Fūgu, jo arī tās ies drukāt, būs labi salasāmas."

Turpat – 1995. gada 20. novembrī rakstītā vēstulē – iss atstāsts par Teofila Biķa koncertu Kanādā: "Programmā ir mana Sonāte No1 (ak vai) un Vaska Fantāzija. Par pēdējo esmu dalītās domās, to zina arī autors, man ir arī notis. .. Un ienāk prātā – kur ir palicis Pēteris Plakidis ar savu klavierosnāti, jebšu vienalga kā nosauktu solo darbu? Tu esi tas labākais pianists no visiem pasaules pianistiem/komponistiem – bet esi uzrakstījis

No kreisās: Oļģerts Grāvītis, Tālvāldis Ķeniņš un Ludvigs Kārklis Rīgā, 1989

2 klavierkoncertus, taču nekā solo. Pēdējais laiks Tev, draugs, mesties pie darba. Uzraksti tādu, kur pirksti var skriet un dvēsele sapņot. Tādu, kā Tu pats." Vēstule noslēdzas ar vārdiem: "Pasaule nav jauka vieta, kur dzīvot, bet, kad esi jauns kā Tu, tad daudz var paciest. Kā allaž, sirsnībā, Tālvāldis."

Vēl šī sarakste zīmīga ar 90. gadu Rīgas muzikālās gaisotnes raksturojumu, Ķeniņam raugoties no malas. 1996. gada 3. martā Ķeniņš Plakidim raksta vēstuli uz lapas, kam otrpus teātra vēsturnieces Līlijas Dzenes recenzija par Ingridas Zemzares monogrāfiju "Starp divām pasaulēm": ".. tak aizrakstīju

paldies – ļoti aizkustināja. No ne-mūziķes kamēr visi muzikologi-recenzenti klusejuši 1 ½ gadus! .. Es esmu dzirdējis .. par viņas problēmām Akadēmijā, *but what that to do with my book, which is a good book* [bet kāds tam sakars ar manu grāmatu, kas turklāt ir laba]? Latviešu sikumainība, skaudība un greisirdība tanīs 'mūzikas zinātnieku' aprindās. .. šeit parādījās grāmata par kolēģi Vaincvaigu, visās avīzēs un žurnālos bija kādi rakstiņi vai apceres. Tāpat būtu Londonā, Briselē, Parīzē. Bet ne Rīgā!"

1997. gada 15. februārī Ķeniņš, aprakstot četras lapas, sveic Plakidi 50. jubilejā. Lielākā daļa vēstules veltīta Ķeniņa dāvanai: "Man ienāca prātā Vītola mi-mažora prelīde op. 20 .. Ap Ziemsvētkiem sāku ar to krāmēt. .. Nekas īpaši labs, nedz arī "skaists" nav iznācis, taču ir brīži, kur ir zināma noskaņa. Domāts taču kā draudzības zīme, bez pretenzijām. Un tā kā tur iekšā blakus kičīgiem momentiem ir arī pavisam ērmīgi brīži, tad iedomājos, ka tikai es – ārzemnieks, varētu tik necienīgi uzvesties pret vecmeistara tēmu, patiesībā tikai motivu. Komponistam Latvijā par to norautu galvu. Pakārtu lai."

Ķeniņš tālāk dod versijas nosaukumam – "Melancholijas", *Kleine Metamorphosen*, *Les petits riens*. "Izvēlies pats, kas ir labāk, pareizāk."

[Latvijas Radio 1998. gada ierakstā skaņdarbs atrodams kā "Melancholijas par Jāz. Vītola motivu" – 1. daļa no triptiha "Aizmirstās lappuses" – *aut. piez.*] Kā arī norādes par interpretāciju. "Visa tā noskaņa ir tāda rāma, mierīga, it kā introspektīva, pat *langourous*, tikai dažos momentos tiek iesperts ar kāju, lai klausītājs atmožas."

Citā vēstulē – tā paša gada 12. maijā – noskaidrojas, kā no viena skaņdarba izaudzis trijdaļīgais cikls: "Kā apsolīju, pirmam krāmam seko otrs, un – ceru – līdz mēneša beigām būs trešais, kopā iztaiso mini svītu, kas sauksies "Aizmirstās lapas". Ceru, ka pē-

dējais, skumjākais .. būs arī labākais, vienīgais, ko es uzdrošinātos saukt par mūziku.” Tālāk par otro daļu Žīgu: “Kad klasiskais ?? paliek chaotisks savā harmoniskā tekstūrā, tas nozīmē, ka kāzu viesi ir apdzērušies: tātad latviskais elements mūzikas morālē! Esmu sarkastisks. .. Es pats, kā allaž, neciešu savu mūziku, bet milu to rakstīt. Lielākā daļa cilvēku to nevar saprast.” Ķeniņa ironija uzmirdz eksistenciālā teikumā par apaļajām jubilejām: “Manam puikam Indulim svētdienskolā tika mācīts, ka veci cilvēki aiziesot “eņģelišos”. Kur nu es tikšu, to nezinām.”

Nav ilgi jāgaida līdz svītas trešajai daļai “Pamestie kapi”. 27. maijā Ķeniņš raksta: “Mīļo draudzīn. Vakar pabeidzu to posta darbu, bet tie posta kapi iznāca jūtīgi, dikti emocionāli, visgrūtāk atskaņojamie. Spēlējot notis vien, rezultāts būs nulle. Bet kā ielikt tanī ansambli to dvēseli (kas diemžēl ir krietni komplicētāka, kā tā “ganu zēna dvēsele”, kuru, sirsniņi domādams, piemin Guntars Pupa), kurai sāp un kura vēl dzīvo šīs pagātnes lapās.”

Tālāk vēl uz divām lapām teksts par “Aizmirstām lapām” un citiem tematiem, tostarp pārdomas par Jāzepu Vītolu: “Bet domājot par Vītolu, man atmiņā vārdi, kurus teica franču rakstnieks Andrē Žids uz jautājumu, kas tad, pēc viņa domām, esot franču lielākais rakstnieks? Brīdi padomājis, tas atteicis: “Nu, Viktors Igo... diemžēl...” To pašu varētu attiecināt uz latviešu lielo simbolu Vītolu: kas tad tur īsti ir? Vispār der Leo Blecha raksturojums pēc “Dārgak-

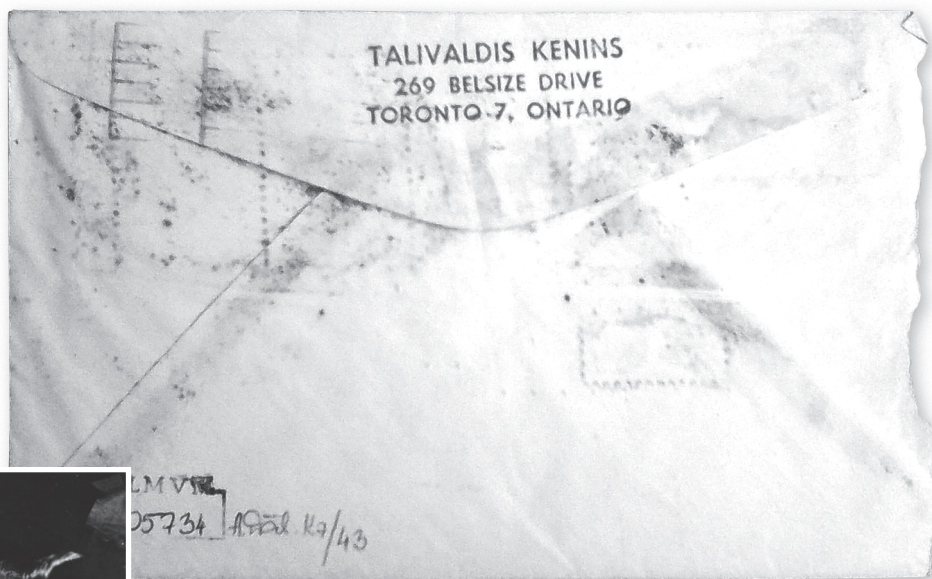
Frankly, I didn't loose my sleep about that, but it bothered me somehow. Because You are my friend, the closest I have in Latvia, that country where I feel like a stranger. It's true. [Ja godīgi, miegu man tas neatņēma, bet raizīgu darija gan. Jo Tu esi mans tuvākais draugs Latvijā – valstī, kurā jūtos kā svešinieks. Tā ir.]

Šī doma kā refrēns parādās vismaz vēl vienā vēstulē. Plakidis Ķeniņam atsūtījis kaseti ar “Variācijām orķestrim”. Ķeniņš: “Priekš *Boulez* ausīm – protams, *hopelessly old fashioned*. [Bezcerīgi vecmodīga.] Tā kā manas labi seko Tavam stilam, es šo mūziku novērtēju ar pavisam citu dvēseli kā *Pli selon pli*. Krāsaini orķestrēta. Ievads (un noslēgums) tik maldinoši vienkāršs, ka vidējās daļas pikantos izstrādājumus pat neparedz. Un sāku manīt, ka skaņdarbā ir daudz Tavas raksturīgās skumjas.”

were different, more contemporary, more original, perhaps spicier. But I could manage only that much. So did you. [Kā Tu paciet manu mūziku? Es to nespēju. Vēlos, kaut es rakstītu laikmetīgāk, oriģinālāk, varbūt pikantāk. Bet es spēju tikai tik daudz. Tā kā tu.] Bet Tev vēl visa dzīve priekšā turpināt attīstīt Tavu lielo talantu. Es Tevi allaž esmu mudinājis: uz priekšu, uz priekšu.”

1989. gada 2. februārī Plakidis saņem vēstuli ar Ķeniņa nošu incipītu un kartīti, kas noslēdzas ar vārdiem: “Iznāk, ka mēs visi mīlam darbu: Tu savas Kuldīgas mājas, Vasks Užavas lielos akmeņus, es savus neizmērojamās Kanadas ezerus. Tas mums nāk tikai pa labu!”

Vēstules pirmā daļa veltīta Maijai Krīgeņai sūtītām dziesmām: “Gandrīz visas manas dziesmas datētas no jaunības laikiem: Parīzes vai agrīnā Kanadas laika. Tās arī

No kreisās: Romualds Kalsons, Tālivaldis Ķeniņš, Juris Karlsons, Ingrīda Zemzare

meņu” partitūras apskatīšanas: “*Edelsteine? Aber warum so kleine*” [Dārgakmeņi? Bet kāpēc tik mazi?] Bez lieliem patriotiskiem plusiem latviešu mūzikā Vītols tomēr virzīja nākamās audzes uz vecmodīgu, “akadēmisku” un neiecietīgu valodu, viņa lielā drauga Glazunova garā.”

Ķeniņa un Plakida sarakstē ieraugāms nekur citur neredzēts Ķeniņa saziņas veids. Tiesa, apzīmējums ‘saziņas veids’ skan pārlietu formāli. Drīzāk – veids, kā sarunāties, sarunas rokraksts. Tādu var atrast tur, kur satiekas tuvi draugi.

Vēstulēs Plakidim viens aiz otra mijas teikumi latviski un angļiski: “Biju iedomājis, ka Tu atkal esi apvainojies. Bet par ko, to grēcīgais Tālivaldis nevarēja izdomāt.

Plakida “Variācijas” kalpo pārdomu ierosmei par ‘latvisko skanējumu’: “Tad piekritu I. Zemzara secinājumam recenzijā, ka šī mūzika ir latviska. Es teiktu, varētu būt latviska, jo nekad neesmu aizmirsis Wihtola izteicienu: “un kā latviski skan re-mažora gamma?” Un Emīls Dārziņš, kas Alfrēdam Kalniņam prasījis: “Kādēļ Tev jāraksta latviska mūzika?” Tu ar latviskumu esi saistīts daudz vairāk kā es...”

Un par savu mūziku: “Kā labi zini, es pats esmu visu mūžu zūdiņies, ka mana mūzika nav pietiekami laikmetīga, ka tai nereti ir melodija, forma, klausītājiem saprotamā veidā pasniegta. Kaut dažkārt ciniņā pašam ar sevi, ka tā jau šodien neraksta.”

Ķeniņa rezumējums: “*So, my friend, as Clint Eastwood would say: “You made my day!”* [Nu tā, mans draugs, kā teiktu Klīnts Īstvuds: “Tu šo dienu padarīji labāku!”] .. Paldies Tev par visiem manas mūzikas atskaņojumiem Zviedrijā un Anglijā. *How can You stand my music? I can't. I wish it*

tās labākās un tajos gados (1950–52) neviens Latvijā tādā stilā pat nerakstīja, resp., priekš tiem gadiem latviešu mūzikā tās bij modernas (!?)”

Un vēl viens lakonisks laikmeta portrets: “.. it īpaši publikā, kuras gaume ir drausmīgi kritusi – vērtēšanas spēja tai nekad nav bijusi, tikai kāda intuitīva vispārēja izjūta. Es šeit nerunāju īpaši par manu mūziku, bet par šī gadsimteņa mūzikas akceptēšanu vispār.”

Šajā pašā gadā Ķeniņš gatavojas braukt uz Latviju: “Mana apmešanās vieta būšot Rīgas viesnīca. Tās lietas kārtu galvenokārt Darkevics un arī Dambis. Tad mums būs iespēja tikties un parunāties par šo un to. P. S. Moriss Ravels teicis: “inspirācija ir balva par krietni padarīto dienas darbu...””

1995. gada 13. septembra vēstulē iezīmējas meistara-mācekļa attiecības: “Es nevaru piekrist Tavam personīgā pesimismam par Tavas nākotnes virzienu un to nesaprotu, jo Tu esi tomēr vēl sasodīti jauns. Skatos, ka es Tavā vecumā biju tikai pie Končertantes flautai, *Concertino a Cinque*, II. Simfonijas (trūcīga), *Ērģelšvītas in D* (drusku labāka). Tad, pēc dažiem gadiem,

sākās “bagātais periods”, par cik manai mūzikai šāds apzīmējums piemērots. Tas viss Tev, draudzīn, priekšā ... Nesāc runāt blēņas pirms laika. .. Es sava talanta ierobežojumos kaut kā esmu mēģinājis saskatīt nākamo dienu! Dari tā!”

1996. gadā Ķeniņš uzrakstījis Plakidim Ziemsvētku apsveikumu otrā pusē kopijai no Ņujorkas “Laikā” publicēta aizkustinoši skaista komponista atmiņu stāstījuma par dažādās pasaules vietās svinētiem Ziemsvētkiem. Ķeniņš Plakidim: “Daudzas atmiņas pazūd, citas paliek.”

90. gadu vidū rakstītajās vēstulēs Ķeniņš ar bažām un raizēm vairākkārt piesauc Kvebekas potenciālo atdalīšanos no Kanādas. Sarakstē ar Plakidi arī visatklātāk, vistiešāk uzrakstīta vilšanās dzimtenē: “Ingrīda nu smalki, pareizāk sakot, prasti izšūpota tanī “Muzikoloģijas katedrā” (es tās tantes pazīstu), un pie reizes es personīgi arī, ar visu to grāmatu. Un tagad saprotu, kāpēc neviens to nekur presē nav pieminējis. Viss tas, kas notiek jūsu pusē (ne jau viss, šis tas), pat nav Rīgas provinciālisma cienīgs. Tie ir tīri Talsi vai Limbaži, un lai tie ļautiņi, kas tur dzīvo, man aizbildina viņu pieminēšanu šajā kabalē. ... I. Zemzares grāmata “*for fun*” [joka pēc] tika izsūtīta visādām lielām bibliotēkām Amerikā un citur. Tā nu viņa ir Japānā, Francijā, Spānijā un arī Kongresa bibliotēkā Vašingtonā. Un visi šie ļaudis atsūtījuši – *oh surprise!* [ak, pārsteigums!] – pateicības vārdus, kādus nekad no Latvijas vai Akadēmijas nekad neesmu redzējis. *Who cares?* [kam tas rūp?] varētu teikt. *But I do! Not because of that book or whatever, but because the people in the land where I was born, have not a minimum of manners.* [Mani uztrauc! Ne jau tās grāmatas dēļ vai tamlīdzīgi, bet tāpēc, ka cilvēkiem zemē, kurā es piedzimu, nav ne kriptaiņas manieru.] Bet tas būtu par daudz prasīts, un var likt uz to 50 gadu rēķina. Droši vien.”

Un vēl: “Es jau jūtu, ka Tev tā Rīga deg zem kājām, tāpat kā man toreiz padsmīnieka gados, kad zvērēju, ka Latvijā nekad negribēšu dzīvot. Un tā iznāca arī. Un [Eižens] Finks to mātei arī bija pareģojis par mani līdzās tām blēņām, ka viens no viņas dēliem būšot “liels gars”. Ne jau gluži bez “gara” tas Tāivaldis ir dzīvojis pasaulē, bet man pacilāta sajūta, ka arī Tu piekrīti, ka tā nolāpītā Sonāte nav zemē metama.”

Vēl viens refrēns ir Ķeniņa Altsonāte. “.. priecājos, ka Tev laba liekas mana Sonāte altvijolei. Vai nu “lieliska”, tā ir cita lieta, bet Tavos pirkstos viņa patiešām var skanēt gluži veiksmīgi. Es viņu nīstu, tāpat kā to sasodīto Rivku Golani, kas to izaicināja. .. Saņēmu drukāto eksemplāru no kompjūteru spiestuves un mierīgi izspēlēju, .. nekas tur nelikās ne samocīts, ne sagrozīts. Mūzika plūst dabīgi, dažkārt liriski rāmi, citreiz dramatiskā aizrautībā un forma turas loģiski kopā. Nekas tur neliecina par kādu

tortured body and mind [izmocītu ķermeni un prātu], kādā es atrados katras lapas sākmūnā un beigās.”

Un vēl: “Viņi zināja, ka pēc pārdzīvotuma ar brāčus Sonāti, nekad vairs neko saturīgu nerakstīšu un tādēļ šī retrospektīve. Tev taisnība: tā izdevusies labi, pat prasīgā Rivka to raksturoja kā *wonderful work* [skaists darbs].” Sonāti altam Ķeniņš saraksta 1995. gadā. Bet pastāvīgas domas par radošās enerģijas izsīkumu parādās jau 80. gadu beigās rakstītajās vēstulēs Helmeram Pavasaram.

1996. gada 10. marta vēstulē Ķeniņš atkal asi kritizē Latvijas muzikoloģiju, saistībā ar augstāk piesaukto Lilijas Dzenes recenziju par Zemzares grāmatu: “Vai tiešām teātra rakstniecei .. bija jānāk glābt Ingrīdas grāmata par Tāivaldi? .. No citas puses uzziņāju, ka Ingrīdu viņi [muzikologi] necieš daudz un dažādu iemeslu dēļ. Tagad izšūpojuši arī no Akadēmijas, reizē iesperot arī man. Kāds visam tam sakars ar grāmatu kā tādu? Maza, šaura, ķildīga, skaudīga un neovīdīga latviešu sabiedrības daļa.”

1993. gada 7. septembrī rakstītā vēstulē Ķeniņš atgādina, ka Latvijā tobrīd ir mežonīgie 90. gadi: “Jums laikam iet diezgan briesmīgi: vienus aplaupa mājas priekšā, citus vienkārši pilsētas centrā nogalina. Arī šeit ir noziegumi, taču kaut kāda kārtība un likumi Kanadā joprojām valda.”

1994. gadā Pēteris Plakidis ar kolēģiem iestudējis Ķeniņa Nonetu. Komponista atbildes vēstulē parādās vērtējums par Plakida interpretācijas spējām: “Sirsnīgs jo sirsnīgs paldies par visu Tavu darbu ar manu Nonetu. Arī visiem kolēģiem – (Klišāns!!!) un par pāris nepareizām notīm galvu nelauzi. Es pats spēlēju nepareizāk (Kvintetu). Man draugs Alfrēds Štrombergs, droši inteliģentākais latviešu mūziķis svešumā, pat domā, ka muzikalitātes ziņā Tu sit pāri [Arturam] Ozoliņam, kas turklāt ir tā saradis ar manu mūziku un savu partiju zināja. Toronto izpildījums bij akadēmiskāks, varbūt gludāks, taču garlaicīgāks. Jūs to spēlējāt briljantāk, sadzenot brīžiem īstus interpretācijas ugunus, ar dvēselīgiem kontrastiem.”

Vēstules izskaņā vēl viens apliecinājums abu komponistu ciešai draudzībai: “Es zinu, ka Tu neesi liels rakstītājs, taču neļauj šai draudzībai izzust: tā man nozīmē daudz. .. Paliec vien vesels, bet zini, ka pie Tevis allaž ar sirsnību piedomā Tavš draugs Tāivaldis.”

Vēstulē 1995. gada 20. janvārī Ķeniņš lūdz Plakidim atsūtīt jaunu kaseti ar vēl nedzirdētiem darbiem un citstarp raksta: “Citādi esmu daudz ko dzirdējis no Tavas mūzikas, ieskaitot brīnišķās dziesmiņas Kuldīgas korītim: tik īpatnas, tik mūzikāli tīras, ka man bij gandrīz jādomā par teicienu, kas pierakstīts *El Greco*: “Patiesību, ne mākslu!” Gaidu ar lielu nepacietību Vaska čello koncertu ar lielisko Davidu Geringas, viņš man to apsolīja. Man gribas dzirdēt,

vai viņš būs ticis ārā no stīgu mūzikas stila, kas ir palicis apnicīgs, kaut tā Stīgu simfonija ir pārāka, labāk uzrakstīta, kā pārējais.”

Līdzās viedoklim par Vasku iespaidi par Andri Dzenīti: “Un Dace Aperāne atsūtīja kaseti ar jaunā “ģēnija” Dzenīša darbiem. Pagaidām vēl vērtās mūzikā, kas saklausīta pa labi un pa kreisi, tak Vaska labi apmācīts. “Daudzsološs”, man lietots apzīmējums, kad biju pat 50 g. vecs (!), šoreiz ir vietā.”

Te arī meistara padoms: “Otra lieta, uzņem to no vecāka kolēģa, kas jums abiem ar Vasku varētu būt tēvs. Nekad neatvainojies klausītāju priekšā par kādām eventuelām problēmām, kuras varbūt nemaz nav. *It sounds cute, but totally unnecessary.* [Skan piemīlīgi, bet pilnīgi lieki.] Un, manuprāt, nav īpaši jāpateicas kādam orķestrim vai tā, ka tie Tevi pagodinājuši pasūtīt skaņdarbu. Tu esi tas, Tavā situācijā, kas tos pagodinājis ar jaundarbu, izraujot orķestri ārā no nolietota un nobrukēta repertuāra.”

Pie šīs vēstules foto ar Ķeniņa “Lielo lici” (*Big Bay*). “Un varētu pat teikt, ka, Bodlēra dzeju sajūtot šajā atmosfērā (Sonātas ievada eksplozija un saulrieta nostalgija), guvu spēku uzrakstīt to nešpetno Altsonāti. Un cilvēki domā, ka es rakstot “abstraktu mūziku”? T?”

1989. gada 8. decembrī atsūtīts Ziemsvētku vēlējums, uz kartītes sniegā apgūlusies stirna, uz zara sastingusi vēvere. Ir atsvaidzinoši starp neskaitāmām ironiski dzēlīgām piezīmēm par savu mūziku ieraudzīt ko citādu: “Man prieks, ka Maija dziedāja “Tālā dārza putnu” – man daudzas no manām kompozīcijām gandrīz itin neko nenozīmē, bet šī dziesma gan. Varbūt arī “Pēc viņas” un “Neaizej tālu”, jo toreiz biju relatīvi jauns (30 g.), mūzikā tikko sāku nostāties uz savām kājām Parīzē.”

Citā svētku apsveikumā – 1998. gada 27. decembrī – atkal eksistenciālas domas: “Labi gadi ir cauri, un ar lielām pūlēm paveidzu to *CBC* pasūtīnāto Koncertu altam, bet labi, ka tā Rivka Golani vairāk iepriecināta kā es. Ar “lielo” darbu komponēšanu nu ir cauri. .. Tā, draugs, pienāk vecums, kuru ir mēģināts līdz šim ignorēt.”

Pūles, ar kādām rakstīts Koncerts altam, nomanāms 1998. gada 12. jūnijā rakstītā vēstulē: “Mans ārsts teica, ka depresijas dēļ es fiziski un garīgi aiziešot bojā, ja neatgriezīšos pie sava darba. Man mūzika un nošpārīrs likās pilnīgi pretīgi. Bet piebarojot mani ar stiprām zālēm, es februārī sāku rakstīt to Alta koncertu, ceļoties 6–7.00 no rīta. Tas viss mani nogurdināja pārlietu, jo ap 12.00 biju pilnīgi čūpā.”

Kādā vēstulē bez gadskaitļa Ķeniņš atsaucas uz Plakida lūgumu nosūtīt viņam trimdas latviešu dzejnieku tekstus. Ķeniņš nosūta 3 dzejoļu grāmatas – Gunara Saliņa, Ainas Kraujietes un Astrīdes Ivaskas rakstītās. Ciklā “Dziesmas vējam un asinīm” mūzikā pārtop Astrīdes Ivaskas teksti. 🎵